

'Edessä' olemisen monet merkitykset

Suomen *edessä*-adposition polysemiaa

KRISTA TEERI-NIKNAMMOGHADAM

1 Johdanto

Polysemia eli monimerkityksisyys on kielellisille yksiköille luonteenomainen ja kielen ilmaisuvoimaa lisäävä ilmiö, jota esiintyy kaikilla kielen tasoilla aina yksittäisistä morfeemeista moniosaisiin konstruktioihin asti (Hakulinen 1966; P. Leino 1993). Tiivistystyesti polysemiasta on kyse silloin, kun yhdellä kielellisellä yksiköllä on useita toisiinsa kytkeytyneitä tai limittäisiä merkityksiä (esim. *lehti* 'kasvin osa; kirjan sivu; aikakauslehti'). Viime vuosikymmeninä polysemiaan liittyvät kysymykset ovat saaneet osakseen merkittävää huomiota kognitiivisesti orientoituneen kielentutkimuksen – tarkemmin kognitiiviseksi semantiikaksi kutsutun, mielen ja kielellisten merkitysten välistä suhdetta tarkastelevan suuntauksen – piirissä (mm. P. Leino & Onikki toim. 1994; Cuyckens & Zawada toim. 2001; Raukko 2002; Glynn & Robinson toim. 2014). Kognitiivisen semantiikan viitekehityksessä polyseemiset yksiköt nähdään kategorioina, jotka rakentuvat toisiinsa liittyneistä merkityksistä. Useissa kognitiivisissa polysemianäkemyksissä merkityksien välisiä suhteita kuvaavan verkon keskiössä on kategorian tyypillisin jäsen, jonka kanssa kategorian muilla jäsenillä on vaihtelevassa määrin samankaltaisuuksia (Brugman 1988: 194; Langacker 1991: 266–267; Tyler & Evans 2003: 37–38; Kovács 2011: 14).

Erityisen kiinnostuksen kohteeksi kognitiivisessa semantiikassa on noussut adpositioiden polysemia, jonka tutkimuksessa merkitysverkkoajatteluun perustuvaa lähestymistapaa on sovellettu monin eri keinoin. Adpositiot kuuluvat maailman kielissä usein polyseemisimpien sanojen joukkoon (Hagège 2010: 1), ja myös suomen adpositiot ovat polyseemisiä yksiköitä (P. Leino 1993: 174). Suomen adpositioiden polysemiaa on tutkittu viime vuosikymmeninä runsaasti (mm. T. Salmi 1994; Jaakola 1997; Ojutkangas 2001, 2017; Päiviö 2007; Ojutkangas & Huumo 2010; Huumo 2013, 2015; Huumo & Peiponen 2013; Lehimets 2013; Teeri-Niknammoghadam, Huumo & Kelloniemi 2020).

Tässä artikkelissa jatkan suomen kielen adpositioiden kognitiivisen semantiikan tutkimusperinnettä tarkastelemalla aineistopohjaisesti adposition *edessä* polysemiaa. Perusmerkityksessään *edessä*-adpositiolla kielennetään tilaan liittyviä eli spatiaalisia

suhteita, tarkemmin suhteutettavan olion eli muuttujan sijaintia suhteessa suhteutuskohtaan eli kiintopisteen etupuoleen. Kognitiivisen semantiikan terminologiassa *muuttujaksi* nimitetään relaation ensisijaista osallistujaa, jota hahmotetaan suhteessa *kiintopisteeksi* kutsuttuun toissijaiseen osallistajaan. Kiintopiste on relaation osallistujista pysyvämpi ja toimii relaatiossa taustana, jota vasten muuttujaa tarkastellaan. (Langacker 1987: 231–242; Talmy 2000: 311–344.) Esimerkiksi lauseen *auto on talon edessä* esittämän relaation muuttujana on auto, jonka sijaintia paikannetaan kiintopisteeksi koodatun talon avulla.

Spatiaalisen merkityksensä lisäksi *edessä*-adpositiolla on myös muunlaisia merkityksiä: sillä voidaan esimerkkien 1–3 perusteella kuvata etupuolella sijaitsemisen ohella läsnäoloa ja tulevaa aikaa. Esimerkeissä kiintopisteitä edustavat kielelliset muodot on kursivoitu ja itse adpositio lihavoitu.

- (1) *Talon edessä* kasvaa suuri omenapuu.
- (2) He riitelivät usein *lasten edessä*.
- (3) Hänellä on hyvä elämä *edessään*.

Kognitiivisen semantiikan piirissä kielellisten merkitysten uskotaan olevan kehollisia eli perustuvan ihmisen kehollisiin kokemuksiin (Lakoff & Johnson 1980, 1999¹). Esimerkiksi käsitteellisen ETU–TAKA-opposition sanotaan kumpuavan ihmiskehon luontaisesta ja toiminnallisesta asymmetriasta: sekä ihmisen kanoninen liike että katse suuntautuvat eteenpäin, ja tavanomaisimmin ihmiset erotetaan toisistaan heidän kasvojensa perusteella (Clark 1973: 33–35; Krzeszowski 1993: 322–323; Sheets-Johnstone 2011: 195–196). Jos kognitiivisen semantiikan oletus kielen kehollisuudesta otetaan lähtökohdaksi, voidaan myös esimerkkien 2–3 kaltaiset, metonymisten ja metaforisten laajentumien kautta syntyneet ilmaukset tulkita kehollisten kokemusten motivoimiksi. Esimerkissä 2 tilanteen kiintopisteen etuosa merkitsee metonymisesti kiintopisteen läsnäoloa, kun taas esimerkissä 3 tilan ja ajan käsitteet liitetään metaforan avulla yhteen siten, että tulevaisuuden hahmotetaan sijaitsevan kiintopisteen etupuolella. Adpositioiden semantiikan analyysillä onkin mahdollista saada uutta tietoa siitä, millaisia yhteyksiä ihmismieli luo kehollisuuteen pohjautuvien perustason käsitteiden ja abstraktimpien käsitteiden välille.

Tutkimukseni ensimmäisenä tavoitteena on selvittää aineistoanalyysin avulla, millaisiin merkitystyyppihin *edessä*-adposition käyttö voidaan jakaa ja miten erilaiset merkitystyyppit eroavat toisistaan. Toisena tavoitteenani on tarkastella *edessä*-adpositioon liittyvää metaforista ja metonymistä käyttöä. Yleisemmällä tasolla pohdin tutkimuksessani sitä, miten erilaiset keholliset kokemukset vaikuttavat tapaamme käsitteistää ja

1. On kuitenkin syytä huomata, että Lakoffin ja Johnsonin (1999) esittämiä väitteitä kielellisten merkitysten kehollisuudesta on kritisoitu argumentaation ristiriitaisuuden ja tarkkojen määritelmien puuttumisen vuoksi (Zlatev 2007: 312–318). Esimerkiksi Violi (2003: 204) nostaa keskeiseksi ongelmaksi tavan, jolla Lakoff ja Johnson sekoittavat kehon ja aivojen käsitteet.

kuvata abstraktimman tason suhteita. Vaikka polysemia ymmärretään sanaluokkarajat ylittävänä ilmiönä (Lehrer 1990: 208), tarkastelen tässä tutkimuksessa vain muodon *edessä* adpositiokäyttöä. Näin ollen muodon adverbikäyttö (esim. *paikkamme olivat hie- man liian edessä; se on loppu edessä*) rajautuu tutkimusaiheeni ulkopuolelle.

Suomen *edessä*-adpositiota sekä muita *ete*-vartaloisia adpositioita (sekä samo- jen muotojen adverbikäyttöjä) on tarkasteltu tähän mennessä jo melko paljon, mutta polysemian näkökulmasta toteutettua aineistopohjaista tutkimusta adposition *edessä* merkityksistä ei ole vielä tehty. Keresztes (1964) on tutkinut *ete*-vartaloisten sano- jen (mukaan lukien *ete*-vartaloiset adpositiot ja adverbis) muotorakennetta ja se- mantiikkaa, Häkkinen (1995) taas saman sanavartalon etymologiaa. Nikanne (2003) on kuvannut erityisesti *ete*-vartaloisten adpositioiden spatiaalista semantiikkaa; *ete*-vartaloisten adpositioiden ja adverbien merkityksiin ja metaforisuuteen ovat keskit- tyneet Huumo (2013, 2015) sekä Korhonen ja Naasko (1991). Aiemmat tutkimukset eivät kuitenkaan ole ottaneet tehtäväkseen kuvata kokonaisvaltaisesti sitä, millaista metaforista ja metonymistä hahmotusta *edessä*-adposition merkityksiin liittyy, ja osa tutkimuksista keskittyy vain adposition tiettyihin merkityksiin (kuten spatiaaliseen käyttöön tai ajan metaforiin).

Artikkelin rakenne on seuraava: Luku 2 kuvaa lyhyesti suomen *ete*-vartaloisten ad- positioiden kielioppia, merkityksiä ja kieliopillistumista sekä adpositioiden polysemian tutkimusta ja siihen liittyviä haasteita. Luku 3 esittelee tutkimuksessa käytetyn aineis- ton ja tutkimusmenetelmän. Luku 4 keskittyy *edessä*-adposition merkitystyyppien erit- telyyn ja analyysiin. Luku 5 pohtii tutkimuksen tuloksia laajemmassa kielitieteellisessä viitekehysessä.

2 Suomen *ete*-vartaloiset adpositiot ja niiden polysemia tutkimus- kohteena

Kielitieteellisenä terminä *adpositio* on kategorianimitys sellaisille kieliopillisille sa- noille, joilla ilmaistaan yhden olion suhdetta toiseen olioon (*hän seisoo koulun edessä*; Hagège 2010: 8). Suomen kielessä adpositiot ovat taipumattomia tai vajaaparadigmaisia sanoja, jotka muodostavat pre- tai postpositiousekseen yhdessä adposition täyden- nykseksi kutsutun, yleensä genetiivi- tai partitiivimuotoisen substantiivilausekkeen kanssa (*edellä rekkaa, talon edessä*; Grünthal 2003: 62–65). Tavallisimmin suomen ad- positiot taipuvat paikallissijoissa. Adpositioiden taivutusmuodoilla ilmaistaan tyypilli- simmin olo- ja muutossijoihin liittyvää KOHDE–SIJAINTI–LÄHDE-kolmijakoa mutta toi- sinaan myös sisä- ja ulkosijamuotojen välistä oppositiota (Ojutkangas & Huumo 2010: 19; Huumo & Peiponen 2013: 73; paikallissijasysteemistä ks. Siro 1964: 29–32; P. Leino 1989). Sekä sisä- että ulkosarjan osalta täysi paikallissijaparadigma on esimerkiksi suo- men *ete*-adpositiovartalolla, jonka taivutusmuodoilla kuvataan etupuolella (*edessä*) ja liikesuunnassa edempänä (*edellä*) sijaitsemista sekä sijaintiin saapumista (*eteen, edelle*) tai siitä poistumista (*edestä, edeltä*; Huumo 2013: 8–11).

Ete-vartaloiset adpositiot on aiemmassa tutkimuksessa jaettu liikkeen suhteen neutraaleihin (*edessä, edestä, eteen*) ja liikettä ilmaiseviin (*edellä, edeltä, edelle*) ad-

positioihin (Nikanne 2003: 199). Liikkeen suhteen neutraaleilla adpositiolla voidaan kuvata tilanteita, joissa on joko liikkuva tai liikkumaton kiintopiste (*auto on pankin edessä; rekka ajaa edessämme*), kun taas liikettä ilmaisevat adpositiot hahmottavat nimensä mukaisesti sekä kiintopisteen että muuttujan liikkujiksi (*auto ajaa edellämme*).

Sana *edessä* on ikivanhaan sanastoon kuuluvan *esi*-vartalon kiteytynyt taivutusmuoto. *Esi*-sana on vanhastaan tarkoittanut 'etuosaa' (NES s.v. *esi*; SSA s.v. *edessä*.) Yleisesti adpositioiden katsotaankin kehittyneen juuri konkreettista osaa ilmaisevista relationaalisista substantiiveista, joiden taivutusmuodot – erityisesti paikallissijaiset – ovat sittemmin kiteytyneet adpositioiksi (esim. *esi* > *ede*-ssä; Lehmann 1985: 304; Alhoniemi 1988: 27; Jaakola 1997: 138; H. Salmi 2010: 55). Adpositioiden kieliopillistumisprosessin vuoksi adpositioiden spatiaalisia merkityksiä pidetään usein muotojen ensisijaisina merkityksinä (Haspelmath 1997: 141; Heine & Kuteva 2002: 3).

Adpositioiden kieliopillistumisprosessin tarkastelulla on tärkeä rooli myös polysemian tutkimuksessa, sillä etymologian avulla voidaan selittää sanan eri merkitystyyppien välisiä yhteyksiä (Onikki 2000: 95). Polyseemisen yksikön eri merkitystyyppien selvittely ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton, sillä kielellisten merkitysten jatkumoluonteisuuden vuoksi polyseemisen sanan eri merkitysten väliset rajat ovat usein sumeita (Raukko 2002: 370). Tästä syystä polysemiaa tarkastelevan tutkijan on pohdittava, kuinka hienojakoisin rajausperustein merkitystyyppit on ylipäänsä mielekästä erottaa. Erityisesti adpositioiden polysemian tutkimuksessa on otettava huomioon se, että adpositioita voidaan käyttää ilmaisemaan monenlaisten eri osallistujien välisiä suhteita. Tämän vuoksi adposition merkitysten voi katsoa liittyvän kiinteästi osallistujiin, joiden välistä suhdetta adpositio ilmaisee (ks. Sandra & Rice 1995: 91). Adpositioiden polysemiaa tarkasteltaessa on siis tehtävä rajanvetoja sen suhteen, millaisten osallistujien eli muuttujien ja kiintopisteiden väliset suhteet katsotaan saman, mitkä taas eri merkitysten edustajiksi. Edustavatko esimerkiksi ilmaukset *Maija seisoo (pihalla) puun edessä* ja *Maija seisoo (jonossa) Pekan edessä* muodon *edessä* eri merkityksiä, koska niissä kuvatut kiintopisteet puu ja Pekka eroavat fyysisiltä ominaisuuksiltaan?

Edelliseen kysymykseen vastaamisessa voi käyttää apuna Tylerin ja Evansin (2003) kehittämän järjestelmällisen polysemiamallin (*principled polysemy model*; suom. Mötönen 2009) periaatteita. Järjestelmällisen polysemiamallin mukaan eri merkitystyyppien edustajina pidetään vain sellaisia tapauksia, joissa kiintopisteen ja muuttujan väliset konfiguraatiot joko poikkeavat toisistaan tai asettuvat käsitteistyksen eri aloille. Näin ollen yksittäisissä ilmauksissa kuvattujen olioiden fyysisten ominaisuuksien, kuten koon, asennon tai kolmiulotteisen muodon, vertailun sijaan merkitysten määrittelyn tulisi perustua kiintopisteen ja muuttujan välisten suhteiden sekä käsitteistyksen alojen tarkasteluun. (Tyler & Evans 2003: 40–45; vrt. Talmy 2000: 223–225.) Järjestelmällisen polysemiamallin kriteerein edellä esitettyjen ilmausten *Maija seisoo puun edessä* ja *Maija seisoo Pekan edessä* erottelu eri merkitystyyppiin ei siis ole perusteltua, sillä kumpikin ilmaus kuvaa kahden konkreettisen olion välistä staattista tilasuhdetta. Sen sijaan ilmaukset *Minulla on edessäni kirja* ja *Minulla on edessäni loistava tulevaisuus* kuvaavat selvästi kahdelle eri käsitteistyksen alalle sijoittuvaa suhdetta: ensimmäisessä ilmauksessa muuttujan ja kiintopisteen välinen suhde on spatiaali-

nen, toisessa taas temporaalinen, minkä vuoksi ilmauksia voidaan pitää eri merkitystyyppien edustajina.

3 Tutkimuksen aineisto ja menetelmä

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavat sähköisestä, morfosyntaktisesti koodatusta Suomi24-korpuksesta poimitut 500 *edessä*-adposition sisältävää ilmausta. Käytetyt Suomi24-osakorpukset² muodostavat noin 400 miljoonan saneen kokoelman, johon on koottu Suomi24-sivustolla vuosina 2016–2017 käytyjä keskusteluja. Suomi24-korpuksesta kerätyn aineiston avulla *edessä*-adposition käyttöä on mahdollista tarkastella monipuolisesti eri aiheita käsittelevissä teksteissä ja saada siten uutta tietoa siitä, millaisia polyseemisiä merkityksiä adpositiolla todellisissa kielenkäyttötilanteissa on.

Olen kerännyt aineistoni Korp-konkordanssiohjelmalla. Poimin satunnaisesti järjestellyistä hakutuloksista *edessä*-adposition 500 ensimmäistä esiintymää. Rajasin hakutulokset näyttämään vain *edessä*-sanadpositiokäytöt: käytännössä etsin siis sanajonoja, joissa muoto esiintyy joko postpositiona genetiivitäydennyksen (*talon edessä*) tai possessiivisuffiksin³ (*edessämme*) kanssa tai prepositiona genetiivitäydennyksen kera (*edessä talon*; suomen adpositiorakenteista ks. Grünthal 2003). Koska Suomi24-korpus sisältää paljon suoria lainauksia aiemmista viesteistä, olen aineistonkeruuvaiheessa jättänyt poimimatta samansisältöiset esiintymät. Näin ollen aineistoni ei sisällä kaksoiskappaleita.

Tutkimusmenetelmäni on aineistopohjainen. Tarkemmin käyttämäni menetelmää voisi kutsua laadulliseksi ryhmittelyanalyysiksi⁴, sillä tutkimukseni perustuu aineistossa toistuvien piirrekimppujen eli piirteiden yhdistelmien analyysiin. Tarkastellut piirteet on listattu asetelmassa 1. Aineistoesiintymät analysoitiin⁵ ensin erikseen kunkin piirteen osalta. Tämän jälkeen tarkastelin, millaisia toistuvia piirrekimppuja aineistossani esiintyy. Toistuvien piirrekimppujen avulla tunnistin ja erottelin *edessä*-adposition polyseemiset merkitystyyppit. Kuten asetelmasta nähdään, kiintopisteet ja muuttujat on jaettu viiteen ryhmään niiden ominaisuuksien perusteella. Esineiden ja muiden elottomien olioiden ryhmä kattaa konkreettisia elottomia esineitä ja rakennuksia sekä paikkoja. Ihmisyksilöihin ja -ryhmiin taas kuuluvat ihmismäiset osallistujat, mukaan lukien ihmisten muodostamat joukot ja instituutiot. Abstraktien asioiden ryhmään lukeutuu monipuolisesti erilaisia asioita, kuten ajanhetkiä, abstrakteja käsitteitä, systeemejä ja ideoita. Uskonnollisten hahmojen ryhmän muodostavat jumalat ja jumaluuteen liittyvät oliot. Viimeinen ryhmä koostuu kehonosista. Predikaattien kuvaamat prosessit taas on jaettu karkeasti yhdeksään ryhmään asetelman osoittamalla tavalla.

2. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty *Suomi24 2017H2* -korpuksen osakorpuksista *Suomi24 2017H2: 2016* ja *Suomi24 2017H2: 2017*.

3. Possessiivisuffiksilla merkityn täydennyksen ja adposition muodostamaa lauseketta kutsutaan tässä tutkimuksessa fennistisen perinteen mukaan *postpositiolausekkeeksi*, vaikka tällaisen lausekkeen asema postpositiolausekkeena on kyseenalaistettu aiemmassa tutkimuksessa (Ojutkangas 2017: 206–207).

4. Ryhmittelyanalyysi (*cluster analysis*, ks. Moisilainen 2015) on erityisesti korpuslingvistiikassa käytetty kvantitatiivinen menetelmä, jossa laajasta aineistosta etsitään toistuvia kielellisten piirteiden klustereita.

5. Kiitän Tiina Kelloniemeä erinomaisesta työstä tutkimusaineiston koodaamisessa.

Asetelma 1.

Tutkimuksessa tarkastellut piirteet.

Muuttujan ja kiintopisteen tyyppi	Esineet ja muut elottomat oliot (<i>ikkuna, teatteri</i>) Ihmisyksilöt ja -ryhmät (<i>minä, eduskunta</i>) Abstraktit asiat (<i>vuosi, vaikeudet</i>) Uskonnolliset hahmot (<i>Jumala, Herra</i>) Kehonosat (<i>silmät, naama</i>)
Predikaatin kuvaama prosessi	Oleminen ja asento (<i>olla, seisoa</i>) Toiminta, teko ja käytös (<i>hikoilla, painia, punastella</i>) Liike ja liikkeen tapa (<i>ajaa, hidastella</i>) Puheakti (<i>sanoa, ilmaista</i>) Aistihavainto (<i>nähdä, kuulla</i>) Muutos ja aiheutus (<i>nöyrtyä, nolata</i>) Ominaisuus (<i>olla samanarvoinen, olla nöyrä</i>) Mentaalinen prosessi (<i>ihmetellä, tehdä päätöksiä</i>) Psykologinen tila (<i>olla hukassa, olla nöyränä</i>)

Lisäksi tarkastelen kunkin merkitystyyppin kohdalla sitä, mille semanttiselle kentälle niiden esiintymissä kuvatut relaatiot sijoittuvat. Relaation semanttisella kentällä tarkoitetaan sitä kognitiivista käsitteistyksen alaa, jossa kuvattu tilanne sijaitsee (semanttisista kentistä ks. Jackendoff 1983; P. Leino, Helasvuo, Lauerma, Nikanne & Onikki toim. 1990). Tässä tutkimuksessa hyödynnän neljää erilaista semanttista kenttää: spataalista, temporaalista, identifioivaa (ominaisuuteen liittyvää) ja sirkumstantiaalista (tilanteisiin liittyvää) kenttää.

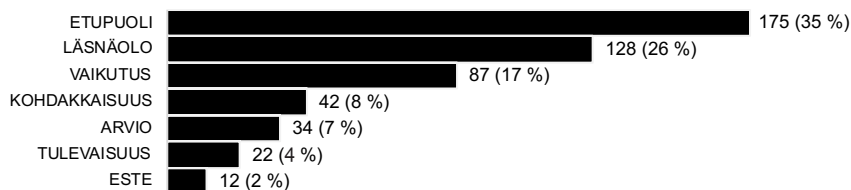
Piirrekimppujen tarkastelun avulla merkitysten analysoiminen on mahdollista siirtää yksittäisten ilmausten sijaan skemaattisemmalle tasolle, kuten Tyler ja Evans (2003: 40–45) suosittelevat. Skemaattisella tasolla viitataan tässä sellaiseen abstrahoituun mielikuvamalliin, joka liittyy kuhunkin merkitystyyppiin ja sisältää karkean hahmotelman esimerkiksi relaation keskeisistä osallistujista, prosessista ja käsitteistyksen alasta (Langacker 1987: 371). Ryhmittelyanalyysin lisäksi noudatan tässä tutkimuksessa järjestelmällisen polysemiamallin (Tyler & Evans 2003) pääperiaatteita, jotka esitettiin edellä luvussa 2.

4 Edessä-adposition merkitystyyppit

Tässä luvussa analysoin *edessä*-adposition merkitystyyppisiä, joita olen tunnistanut aineistostani yhteensä seitsemän: ETUPOOLI, ESTE, LÄSNÄOLO, ARVIO, VAIKUTUS, TULEVAISUUS ja KOHDAKKAISUUS. Kognitiivisen semantiikan piirissä käsitteet on ollut tapana merkitä kapiteelein erotuksena sanoista (Sullivan 2018: 26), minkä vuoksi kirjoitan merkitystyyppien nimet tässä tutkimuksessa kapiteelein.⁶ Merkitystyyppien nimeämisessä olen käyttänyt apuna yksikielisten suomen sanakirjojen *edessä*-sanalle antamia merkitysselityksiä, mutta viime kädessä merkitystyyppien nimet ovat oman

6. Samanlaiseen ratkaisuun on päätyntä Raukko (2002) *pitää*-verbin polysemiaa käsittelevässä artikkelissaan.

harkintani tulosta. Annan kullekin merkitystyyppin nimelle määritelmän merkitystyyppiä käsittelevässä alaluvussa. Kuvio 1 esittää merkitystyyppien esiintymämäärät aineistossani.

Kuvio 1.
Merkitystyyppit esiintymämäärän mukaan (N = 500).

Kuten luvussa 3 kuvasin, olen perustanut merkitystyyppien määrittelyn yksittäisten ilmausten sijaan aineistossa toistuviin piirrekimppuihin. Piirteinä olen tarkastellut muuttujan ja kiintopisteen ominaisuustyyppjä sekä predikaattien kuvaamia prosesseja, jotka listasin edellä asetelmassa 1.

Taulukko 1.
Aineiston yleisimmät piirrekimput ja niihin liittyvät merkitystyyppi.

	Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymät (% aineistosta)	Merkitystyyppi
1	Esineet ja muut elottomat oliot	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	54 (11 %)	ETUPUOLI
2	Esineet ja muut elottomat oliot	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	34 (7 %)	ETUPUOLI
3	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Toiminta, teko ja käytös	34 (7 %)	LÄSNÄOLO
4	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	33 (7 %)	ETUPUOLI
5	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Toiminta, teko ja käytös	30 (6 %)	VAIKUTUS KOHDAKKAISUUS
6	Abstraktit asiat	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	25 (5 %)	TULEVAISUUS
7	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Puheakti	25 (5 %)	LÄSNÄOLO
8	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Esineet ja muut elottomat oliot	Toiminta, teko ja käytös	23 (5 %)	ETUPUOLI LÄSNÄOLO
9	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Oleminen ja asento	22 (4 %)	KOHDAKKAISUUS
10	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Ominaisuus	20 (4 %)	ARVIO VAIKUTUS
	Muut piirrekimput (48)			200 (40 %)	

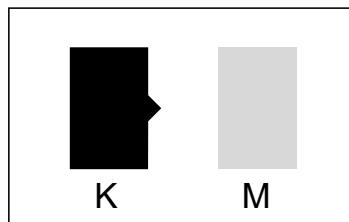
Kaikkiaan aineistossani on 58 erilaista piirrekimppua eli muuttuja- ja kiintopistetyypin ja predikaatin kuvaaman prosessin muodostamaa yhdistelmää. Taulukko 1 listaa kymmenen yleisintä piirrekimppua sekä merkitystyyppin tai -tyypit, johon tai joihin piirrekimppu aineistossani useimmiten liittyy. Taulukko esittää riveittäin kimppuun liittyvät piirteet eli muuttuja- ja kiintopistetyypin sekä predikaatin kuvaaman prosessin. Lisäksi taulukosta ilmenee piirrekimppun esiintymien määrä ja prosentuaalinen osuus koko aineistossa.

Siirryn nyt tarkastelemaan merkityksiä, joita *edessä*-adpositiolla aineistossani on. Aloitan merkitystyyppien tarkastelun spatiaalisen kentän merkitystyypeistä ETUPOULI (4.1) ja ESTE (4.2), minkä jälkeen siirryn kuvaamaan spatiaalisen ja sirkumstantiaalisen kentän välimaastoon sijoittuvaa LÄSNÄOLO-merkitystä (4.3). Tämän jälkeen tarkastelen *edessä*-adposition metaforisia merkityksiä eli identifioivalle kentälle sijoittuvaa ARVIOTA (4.4), sirkumstantiaaliselle kentälle sijoittuvaa VAIKUTUSTA (4.5) ja temporaaliselle kentälle sijoittuvia TULEVAISUUTTA (4.6) ja KOHDAKKAISUUTTA (4.7). Lopuksi esitän yhteenvedon merkitystyypeistä (4.8).

4.1 ETUPOULI

Aineistossani adposition *edessä* frekventeintä merkitystä edustaa ETUPOULI-merkitystyyppi, jolla on aineistossani 175 esiintymää (35 % koko aineistosta). Kuten edellä jo kävi ilmi (ks. s. 163), adpositio *edessä* on kielipiillistunut nykyiseen muotoonsa 'etupuolta' tarkoittavasta *esi*-sanasta, mikä tekee ETUPOULI-merkityksestä myös adposition vanhimman merkityksen.

ETUPOULI-merkitystyyppi kuvaa asetelmaa, jossa muuttuja sijaitsee kiintopisteen etupuolen rajaamalla alueella. ETUPOULI-merkitystyyppin esiintymissä kiintopisteelle voidaan siis määritellä etu-taka-opposition mukainen etupuoli, johon muuttujan sijaintia suhteutetaan. Huomionarvoista on, että muuttujan mahdollisen etupuolen ei kuitenkaan tarvitse tilanteessa olla orientoitunut kiintopisteelle määriteltä etupuolta kohti. Kuvio 2 havainnollistaa *edessä*-adposition kuvaamaa asetelmaa, joka sisältyy abstrahoituna adposition kaikkiin merkityksiin. Kuviossa M merkitsee muuttujaa ja K kiintopistettä.

Kuvio 2.
Edessä-adposition kuvaama asetelma.

Aineistossani olen pääsääntöisesti määritellyt ETUPOOLI-merkitystyyppiin kuuluviksi vain sellaiset esiintymät, joissa kiintopisteenä on konkreettisen maailman olio. Tällaisia olioita voivat olla esimerkiksi eliöt, rakennukset ja esineet. Kiintopisteen etupuoli voi olla luontaiseen epäsymmetriaan perustuva, kuten ihmisellä, käyttöön perustuva, kuten autolla tai rakennuksella, tai ulkopuolisen tarkastelijan asettama (etenkin silloin, jos sekä kiintopiste että muuttuja ovat symmetrisiä kappaleita, ks. Ojutkangas 2005: 527–528).⁷ Esimerkit 4–6 edustavat kutakin näistä tilanteista.

- (4) Luontainen etupuoli:
Lopulta se päättyi, ja **edessäni** seisoi kolme pienikokoista humanoidia.⁸
- (5) Funktioon perustuva etupuoli:
Näin autos *Alkon* **edessä**.
- (6) Ulkopuolisen tarkastelijan näkökulman asettama etupuoli:
Helsingin Sanomat julkaisi loppukesästä 1975 englantilaisuutisen Neuvostoliiton satovahingoista. Tiedonantaja-lehti väitti kirjoitusta neuvostovastaiseksi. Pian Yleisradion kirjeenvaihtaja Aarre Nojonen selosti televisio-uutisissa lainehtivien *viljavainioiden edessä* tilannetta paljon valoisammaksi.

Taulukko 2 esittää ETUPOOLI-merkitystyyppin yleisimmät piirrekimput aineistossani. Yleisyyden rajaksi on tässä tutkimuksessa asetettu yli 10 prosentin edustus merkitystyyppin sisällä. Taulukkoa luettaessa on huomattava, että Esiintymien määrä -sarakkeessa annettu prosenttiosuus on laskettu merkitystyyppin esiintymien määrästä, ei koko aineistosta.

Taulukko 2.
ETUPOOLI-merkitystyyppin yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 175)
Esineet ja muut elottomat oliot	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	53 (30 %)
Esineet ja muut elottomat oliot	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	33 (19 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	31 (18 %)
Muut piirrekimput (16)			58 (33 %)

7. Näkökulmaa, josta kielenkäyttäjät kuvaavat muuttujan ja kiintopisteen välistä tilasuhdetta, kutsutaan kirjallisuudessa termillä *viittauskehys* (*frame of reference*; Levinson 2003: 40–48; Ojutkangas 2005: 527–528). Viittauskehykset jaetaan yleisesti luontaiseen (olion ominaisuuksiin perustuvaan), relatiiviseen (ulkopuolisen tarkastelijan näkökulmaan perustuvaan) ja absoluuttiseen (ympäristön pysyviin suuntiin perustuvaan). Tässä tutkimuksessa osallistujien välisten suhteiden kuvauksiin käytettyjä viittauskehyksiä ei tarkastella, sillä käytetyllä viittauskehyksellä ei ole vaikutusta muuttujan ja kiintopisteen väliseen asetelmaan.

8. Esimerkit ovat alkuperäisessä muodossaan. Tästä eteenpäin esimerkit ovat Suomi24-korpuksesta, ellei toisin mainita.

Kuten taulukosta 2 nähdään, ETUPUOLI-merkitystä edustavissa ilmauksissa tilanteen ensisijaiset osallistajat ovat useimmiten esineitä ja muita elottomia olioita sekä ihmis-yksilöitä- ja ryhmiä. Aineistoni valossa ETUPUOLI-merkityksen esiintymissä käytetyt predikaatit kuvaavat yleisimmin olemista ja asentoa mutta toisinaan myös toimintaa, kuten esimerkissä 7 kuvattua tappelemista (ks. taulukon 1 riviä 8 s. 166).

- (7) Pahastipa siinä kohdassa ollut liukasta ja muutama viikko sitten ne paikalliset kapakan miehet (?) tappelevat siinä *oven edessä*.

ETUPUOLI-merkitys on luettavissa myös joistain dynaamista tilasuhdetta kuvaavista esiintymistä, kuten esimerkistä 8. Koska adpositio *edessä* on liikkeen suhteen neutraali, se ei yksinään käytettynä ilmaise dynaamista kahden liikkujan välistä tilasuhdetta, vaan liikettä ilmaistaan esimerkissä liikeverbillä (Nikanne 2003: 199).

- (8) Eli ajoin Leivonmäeltä jonkin verran eteenpäin, *edessäni* ajoi rekka joka oli jonkin matkan päässä.

ETUPUOLI-merkitystyyppin edustumat kuvaavat siis yleisimmin konkreettisten olioiden, kuten ihmisten, eliöiden ja esineiden sijainteja sekä toiminnan tapahtumapaikkaa. Koska ETUPUOLI-merkitys kuvaa konkreettisen maailman olioiden välisiä suhteita, kuuluvat merkitystyyppin toteumat spatiaaliselle eli konkreettisia sijainteja koskevalle kentälle, jota voidaan pitää semanttisten kenttien peruskenttänä (Jackendoff 1983: 209).

ETUPUOLI-merkitykseen sisältyvät myös ilmaukset, jotka kuvaavat muuttujan ja kiintopisteen spatiaalista lähekkäisyyttä (*hän seisoi aivan nenäni edessä*). Läheisyys-etäisyysopposition nostavat esille Korhonen ja Naasko (1991: 67–70), joiden tutkimusaineistossa läheisyyttä kuvataan esimerkiksi kehon, esineiden ja rakennusten osiin viittaavilla ilmauksilla, kuten esimerkissä 9. Heidän mukaansa *edessä* saa esimerkissä merkityksen 'läheisyys' siksi, että rakennuksia ja muita maamerkkejä voidaan käyttää tilanteen suhteutuskohtana vain silloin, kun muuttuja on selvästi kiintopisteen lähellä (mts. 68).

- (9) Aamupäivän auringossa *kirjaston edessä* tallustelee vastaan Albert Liukkonen. (Korhonen & Naasko 1991: 68)

Korhosen ja Naaskon (1991: 67) selitys on vahvasti tulkinnanvarainen, ja he toteavatkin, että läheisyyden ja etäisyyden määrittely perustuu pitkälti yksilön omaan maailmantietoon, minkä vuoksi "etäisyyden – – määrittelemine on yleensä vaikeaa ja – – oma-kohtaista". Läheisyyden määrittelyyn liittyvästä tilannekohtaisuudesta johtuen en erota 'läheisyyttä' tässä tutkimuksessa omaksi merkitystyyppikseen, sillä *edessä*-adposition käyttöön liittyy aina jonkinasteisen läheisyyden tai välittömyyden vaade (Keresztes 1964: 58–59; Huumo 2013: 14). Esimerkin 9 kuvaama spatiaalinen asetelma ei myöskään eroa ETUPUOLI-merkityksen asetelmasta, minkä vuoksi 'läheisyyden' erottaminen omaksi merkitykseksi ei ole perusteltua.

4.2 ESTE

ESTE-merkityksen esiintymät kuvaavat tilanteita, joissa jokin toiminto epäonnistuu tai vaikeutuu esteeksi muodostuvan osallistujan vuoksi. ESTE-merkityksen esiintymiä on aineistossani 12. Merkitystä edustaa esimerkki 10, joka esittää tilanteen, jossa Toyotakuski (johon viitataan metonymisesti pelkällä *Toyota*-ilmauksella) ei voi ajaa haluaansa nopeutta, koska muut autoilijat ajavat liian hitaasti.

- (10) volkkaristeille ja skodailijoille oma mopo kaista olisi tarpeellinen. aina ovat *Toyotani edessä* hidastelemassa ja sekös ärsyttää.

Esimerkin 10 perusteella ESTE-merkitykseen näyttäisi liittyvän pyrkimyksiä ja vastustusta, jolloin sen esiintymien tarkasteluun voidaan soveltaa Talmyn (2000) voimadynamiikkaa. Voimadynamiikka liittyy kielellisiin ilmauksiin, joissa kuvataan pyrkimystä käyttäen voimaa tai vastustaa sitä: oliolla on luontainen pyrkimys joko toimintaan tai lepoon, ja kun olio asettuu vastustamaan toisen olion luontaista pyrkimystä, syntyy voiman vastustamista. Voimasuhteessa *pyrkijäksi* (*agonist*) kutsutaan oliota, joka esitetään keskeisenä huomion kohteena. *Vastustajaksi* (*antagonist*) taas nimitetään oliota, joka käyttää vastakkaista voimaa estääkseen pyrkijän toiminnan. (Talmy 2000: 409–411; J. Leino 2003: 126; suomen adpositioiden voimadynamiikasta ks. Lehimets 2013.)

ESTE-merkitystyyppien esiintymissä voimadynamiikka syntyy toimintaa kohti pyrkivän osallistujan ja pyrkijän toimintaa vastustavan osallistujan voimien vastakkaisuudesta: esimerkissä 10 kiintopisteellä (*Toyotani*) on pyrkijän rooli, kun taas vastustajana toimii muuttuja (*volkkaristit ja skodailijat*). Kaikissa aineistoni ESTE-esiintymissä vastustajana toimiva osallistuja vastaa tilanteen muuttujaa. Kiintopiste ja pyrkijä voivat olla sama olio, kuten esimerkissä 10, mutta pyrkijänä voi olla myös muuttuja–kiintopistesuhteen ulkopuolinen, usein implisiittisesti ilmaistu olio. Mikäli pyrkijänä on ulkopuolinen olio, on kiintopisteenä se osallistuja, jota kohti pyrkijän estynyt pyrkimys suuntautuu. Tällaista tilannetta edustaa esimerkki 11, jossa pyrkijänä ei ole tilanteen kiintopiste vaan implisiittisesti ilmaistu toissijainen olio, jonka pyrkimyksen kasvojen tunnistamisesta vastustajana toimiva osallistuja (*karvahattu*) estää.

- (11) Karvahattu *naaman edessä*, niin ei kukaan tunnista.

Pyrkijä voi myös saavuttaa tavoitteensa, jos pyrkimyksiä vastustava osallistuja poistuu. Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkissä 12. Esimerkki 13 sen sijaan edustaa tilannetta, jossa pyrkijän tavoite toteutuu osittain. Esimerkeissä 10–13 estäminen tai esteellisyys liittyy liikkumiseen tai näkemiseen. Näkeminen voidaan ymmärtää liikkeen kaltaisena prosessina, jossa näköaistihavaintosignaali liikkuu havaittavan ja havaittavan välillä (Talmy 2000: 109–111), mistä johtuen signaalin fiktiivisen liikkeen tielle voi tulla esteitä.

- (12) Nyt näkee koko ajan kun ei ole luomia *silmien edessä*.

- (13) Misseistä näkyi ehkä vilahdus, kun Martina ja Sephora seisoivat heidän edessään selin yleisöön ja kameraan.

Taulukko 3 listaa ESTE-merkitystyyppin piirrekimput aineistossani. Koska merkitystyyppin esiintymiä on aineistossa melko vähän eivätkä esiintymät keskity selvästi tietyn piirrekimpun ympärille, esitän taulukossa kaikki merkitystyyppiin liittyvät piirrekimput.

Taulukko 3.
ESTE-merkitystyyppin piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 12)
Esineet ja muut elottomat oliot	Kehonosat	Oleminen ja asento	4
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	2
Esineet ja muut elottomat oliot	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	1
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Esineet ja muut elottomat oliot	Oleminen ja asento	1
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Esineet ja muut elottomat oliot	Liike ja liikkeen tapa	1
Esineet ja muut elottomat oliot	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	1
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Liike ja liikkeen tapa	1
Abstraktit asiat	Abstraktit asiat	Oleminen ja asento	1

Taulukosta voi nähdä, että muuttujaksi ja kiintopisteeksi koodatut osallistajat ovat aineistossani yhtä poikkeusta lukuun ottamatta konkreettisia olioita, kuten ihmisiä, kehonosia tai esineitä. ESTE-merkitys sijoittuu ETUPUOLI-merkityksen tapaan spatiaaliseen semanttiselle kentälle, mutta ESTE eroaa ETUPOULESTA ESTE-merkitykseen liittyvän voimadynamiikan vuoksi. Näin ollen merkityksiin liittyvien skemaattisten mielikuvamallien voi sanoa eroavan toisistaan.

4.3 LÄSNÄOLO

LÄSNÄOLO-merkitystyyppi kuvaa tilannetta, jossa yksi osallistuja suorittaa toiminnon, jonka toinen osallistuja aistiensa avulla todistaa. LÄSNÄOLO-nimitys noudattelee *Suomen murteiden sanakirjan* (s.v. *edessä*) *edessä*-sanalle antamaa määritelmää 'jkn läsnä ollessa, kuullen, nähden, seurassa. Läsnä oleva osallistuja voi tilanteessa sijaita samassa konkreettisesti tilassa toiminnon suorittavan osallistujan kanssa, mutta läsnäolo voi olla myös abstraktimpaa. Tästä syystä LÄSNÄOLO-merkitys sijoittuu semanttisista kentistä spatiaalisen ja abstraktin – tarkemmin sirkumstantiaalisen eli tilanteisiin liittyvän – kentän välimaastoon. LÄSNÄOLO-merkityksen esiintymiä on aineistossani 128. Esi-merkki 14 edustaa ilmausta, jossa sekä toiminnon suorittava että toiminnon todistava

osallistuja sijaitsevat samassa tilassa. Esimerkissä 15 osallistujien jakama tila on sen sijaan abstraktimpi, sillä suoritetun toiminnon todistajina toimivat television välityksellä tilannetta seuraavat ihmiset.

- (14) Uskisope valitsi kohteen ja pilkkasi häntä *luokan edessä*.
- (15) Mutta ajatelkaas, pääsihän Suomi [Euroviisuihin] julistamaan koko *maailman edessä* suurta humanitäarisyyttään ja kansainvälisyyttään.

Kuten jo johdannossa esimerkin 2 yhteydessä toin esille, LÄSNÄOLO-merkityksen voi katsoa perustuvan metonymiseen viittaukseen (metonymiasta ks. Radden & Kövecses 1999), jossa etupuolella sijaitseminen merkitsee nähdä (tai muulla tavalla aistituksi) tulemista. Tästä voidaan muodostaa metonymi ETUPUOLI MERKITSEE HAVAINTOPIIRIÄ, jonka voi nähdä pohjautuvan ihmisen luontaisille ominaisuuksille: ihminen havaitsee paremmin lähellä kuin kaukana sijaitsevat asiat ja näkee parhaiten suoraan eteensä (Clark 1973: 33–35; Krzeszowski 1993: 322–323). LÄSNÄOLO-merkityksen esiintymät eivät siis kuvaa neutraalia sijaintisuhdetta kiintopisteen ja muuttujan välillä, vaan tilanteisiin liittyy aina ajatus havaitsemisesta ja havaituksi tulemisesta. Näin ollen esimerkin 16 voidaan ymmärtää kuvaavan ensisijaisesti tilannetta, jossa mahdollinen konfliktitilanne tapahtuu lasten havaintopiirissä, ei välttämättä lasten etupuolen rajaamalla alueella.

- (16) *Lasten edessä* kun ei suoraa konfliktia voi aloittaa.

Taulukko 4 listaa LÄSNÄOLO-merkityksen yleisimmät piirrekimput. Taulukosta on huomattava, että kolmen yleisimmän piirrekimpun lisäksi LÄSNÄOLO-merkitys liittyy aineistossani 22 muuhun piirrekimppuun. Muiden yksittäisten piirrekimppujen osuus merkitystyyppiin esiintymistä on kuitenkin vähäinen, noin 1–7 prosentin luokkaa.

Taulukko 4.
LÄSNÄOLO-merkitystyyppiin yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 128)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Toiminta, teko ja käytös	29 (23 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Puheakti	25 (20 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Uskonnolliset hahmot	Puheakti	17 (13%)
Muut piirrekimput (22)			57 (45 %)

Aineistoni perusteella LÄSNÄOLO-merkitys esiintyy usein uskonnollisissa, erityisesti kristinuskoon ja Jumalaan liittyvissä konteksteissa. Tällaisissa tilanteissa uskonnollinen hahmo kuvataan tilanteen kiintopisteenä, kuten taulukosta 4 voidaan nähdä. Ju-

malan ja ihmisen vuorovaikutusta kuvaavat LÄSNÄOLO-merkityksen esiintymät sisältävät metonymian lisäksi myös metaforisuutta, sillä tällaisissa ilmauksissa Jumala samaistetaan ihmisen kaltaiseen puhekumppaniin (Kela 2007: 211). Esimerkissä 17 esitetään ihmisen ja Jumalan välinen vuorovaikutustilanne; siinä ihminen suorittaa toiminnon, jonka Jumala todistaa.

- (17) Jos ymmärtäisit mitä luet ymmärtäisi myös sen, että Daavid teki syntiä kuten kaikki muutkin ihmiset mutta sai myös syntinsä anteeksi koska katui niitä *Jumalan edessä*.

Kuten taulukko 4 esittää, aineistossani LÄSNÄOLO-esiintymissä sekä muuttuja että kiintopiste ovat pääsääntöisesti ihmismäisiä yksilöitä tai ryhmiä. LÄSNÄOLO-merkityksen voikin katsoa eroavan ETUPUOLI-merkityksestä kiintopisteen ja muuttujan ominaisuuksiin liittyvän ”elollisuusvaatimuksen” vuoksi: LÄSNÄOLO-merkitys liittyy kahden tai useamman ihmismäisen osallistujan välisiin tilanteisiin, mutta ETUPUOLI-merkitys sallii myös elottoman osallistujan, sillä ETUPUOLI-merkityksessä muuttujan ja kiintopisteen välinen havainnointiin ja havaituksi tulemiseen liittyvä vuorovaikutussuhde ei ole keskeinen. Predikaatin kuvaama prosessi on LÄSNÄOLO-merkitystyyppin esiintymissä useimmiten toiminta, teko, käytös tai puheakti, mutta myös muunlainen prosessi on mahdollinen, jos toisen osallistujan on mahdollista todistaa se.

4.4 ARVIO

ARVIO-merkitystyyppissä kuvataan ominaisuuksia, joita yhdellä tilanteen osallistujista on tilanteen toisen osallistujan näkökulmasta. Merkitystyyppille antamani nimitys juontuu *Nyky-suomen sanakirjan* (s.v. *edessä*) *edessä*-sanalle antamasta kuvauksesta ’tutkittava, opetettava, **arvosteltava** tutkijansa, opettajansa, **arvostelijansa** edessä’, jossa mainitaan arvosteltavan ja arvostelijan välinen suhde. Merkitystyyppin esiintymät siis ilmaisevat, millaisena yksi osallistujista toista pitää. Esimerkki 18 havainnollistaa ARVIO-merkitystä, sillä siinä ihmisten kuvataan olevan lain näkökulmasta tarkasteltuna yhdenvertaisia. ARVIO-merkityksen edustumia on aineistossani 34.

- (18) Ihmiset ovat yhdenvertaisia *lain edessä*.

Seuraavissa esimerkeissä sekä arvioitava että arvioija ovat ihmisosallistujia. Esimerkissä 19 suomalaisten miesten kuvataan olevan naisten mielestä *luusereita*. Esimerkissä 20 esitetään vastaavanlainen tilanne, jossa pohditaan sitä, millainen mielihope vaimolla on pettävästä miehestään.

- (19) Vituttaako se että suomalaiset miehet ovat luusereita jopa oman maan *nais-ten edessä*?
- (20) Ja siitä en ota vastuuta, että mies, jonka kanssa mulla oli suhde, on myös petturi oman *vaimonsa edessä*.

Taulukko 5 listaa ARVIO-merkitykseen yleisimmin liittyneet piirrekimput.

Taulukko 5.
ARVIO-merkityksen yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 34)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Uskonnolliset hahmot	Ominaisuus	13 (38 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Ominaisuus	12 (35 %)
Muut piirrekimput (5)			9 (26 %)

Kuten taulukko 5 osoittaa, ARVIO-merkityksen toteumissa muuttujaksi koodataan yleensä ihmismäinen yksilö tai ryhmä. Kiintopisteenä on sen sijaan yleisimmin uskonnollinen hahmo tai abstrakti asia. Esimerkit 19–20 kuitenkin osoittivat, että kiintopisteenä voi toimia myös ihmisyksilö tai -ryhmä. Esimerkissä 21 kiintopisteenä on uskonnollinen hahmo Jumala ja esimerkissä 22 abstraktiksi asiaksi ymmärrettävä luonto. Huomionarvoista on, että esimerkissä 22 *edessä*-adpositio saa kaksi eri merkitystä: ensimmäisessä lauseessa merkitys on ARVIO, kun taas toisessa lauseessa on kyse LÄSNÄOLOSTA.

- (21) *Jumalan edessä* on kaikki samanarvoisia ja siksi jäävät.
- (22) Olin *luonnon edessä* ainoa, jonka se kelpuutti todistamaan tapahtumia itsensä edessä.

Aineistossani ARVIO-merkitystä edustavissa ilmauksissa käytetyt predikaatit kuvaavat muutamaa yksittäistapausta lukuun ottamatta ominaisuuksia eli sitä, että joku on jonkinlainen. Tästä syystä katson ARVIO-merkityksen kuuluvan identifioivalle eli ominaisuuksiin liittyvälle semanttiselle kentälle (Jackendoff 1983: 194). ARVIO-merkityksessä muuttuja ja kiintopiste eivät siis (välttämättä) enää sijaitse samassa spatiaalisessa tilassa, vaan kyse on abstraktista, mielensisäisestä tilasta. ARVIO-merkityksen voi nähdä yhdistävän metaforista ja metonymiasta hahmotusta, sillä merkityksen esiintymissä ajattelu ja mielipiteen muodostaminen yhdistetään spatiaaliseen läheisyyteen. Spatiaaliseen läheisyyteen taas liittyy usein näköyhteys, mistä johtuen ARVIO-merkitystä on mahdollista selittää metaforan AJATTELEMINEN ON NÄKEMISTÄ avulla. Siinä ajattelemiseen liittyvät käsitteet hahmotetaan näkemiseen liittyvien käsitteiden avulla (Danesi 1990: 224–225; Lakoff & Johnson 1999: 238). Danesi (mas. 234) kuvaa metaforaan liittyvää mielensisäistä tilaa seuraavasti: ”a space in which we can *approach* the thoughts that we *see*, and where we can *touch* them, *handle* them, *take* them *apart*, and thus *see* them from different *angles*, *perspectives*”.⁹ Metonymisesta ARVIO-merkityksen esiintymiin liittyy jo LÄSNÄOLO-merkityksen yhteydessä ala-

9. Alkuperäiset kursiivit.

luvussa 4.3 kuvattu ETUPUOLI MERKITSEE HAVAINTOPIIRIÄ -metonyymi. Metaforisella etupuolella sijaitsevat asiat voidaan nähdä selkeästi, minkä vuoksi niistä voidaan myös luoda mielipiteitä.

4.5 VAIKUTUS

Edessä-adposition VAIKUTUS-merkitys liittyy tilanteisiin, joissa yksi tilanteen osallistujista vaikuttaa toisen osallistujan toimintaan siten, että toisen osallistujan toiminnassa tapahtuu muutos. VAIKUTUS-nimitys perustuu *Nykysuomen sanakirjan* (s.v. *edessä*) *edessä*-sanalle antamaan merkitysselytykseen 'vaikuttavan, ylivoimaisen asian edessä'. Aineistossani VAIKUTUS-merkitys esiintyy 87 kertaa.

VAIKUTUS-merkityksen esiintymissä on ESTE-merkityksen (ks. alalukua 4.2) tavoin voimadynamiikkaa. VAIKUTUS-merkityksen esittämässä tilanteessa vastustaja on voimakkaampi kuin pyrkijä, minkä vuoksi pyrkijä joutuu muuttamaan toimintaansa. Aineistossani VAIKUTUS-merkityksen toteumisissa kiintopiste vastaa vastustajaa ja muuttuja pyrkijää. Tätä havainnollistaa esimerkki 23. Siinä pyrkijänä kuvattu taho, Oulun piirin SDP, joutuu luopumaan pyrkimyksistään ja perääntymään vastustajana toimivan, sosiaalisessa mediassa syntyneen vihan vuoksi.

- (23) Oulun piirin SDP haki palkatonta työkokeilijaa - joutui perääntymään *somevihan edessä*.

VAIKUTUS-merkitys eroaa edellisessä luvussa kuvatusta ARVIO-merkityksestä siinä, että ARVIO-merkityksessä mielipiteen esittävän osallistujan arvio toisesta osallistujasta ei vaikuta toisen osallistujan toimintaan eivätkä toisen osallistujan ominaisuudet muutu mielipiteensä esittävän osallistujan vaikutuksesta. Taulukko 6 kuvaa VAIKUTUS-merkitykseen yleisimmin liittyvät piirrekimput.

Taulukko 6.

VAIKUTUS-merkityksen yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 87)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Toiminta, teko ja käytös	19 (22 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Muutos ja aiheutus	17 (20 %)
Abstraktit asiat	Abstraktit asiat	Muutos ja aiheutus	13 (15 %)
Muut piirrekimput (12)			38 (44 %)

Taulukosta 6 nähdään, että aineistossani VAIKUTUS-merkityksen esiintymien predikaatit kuvaavat useimmiten muutosta ja aiheutusta sekä toimintaa, tekoa ja käytöstä. Aineistossani kuvataan kuitenkin myös muunlaisia prosesseja, kuten psykologista tilaa ja ominaisuutta. Esimerkissä 24 pyrkijän kuvataan olevan vastustajan toiminnan vuoksi

olotilaltaan *täysin hukassa*, esimerkissä 25 taas on kyse toiminnasta ja esimerkissä 26 ominaisuudesta.

- (24) Huhtasaari oli täysin hukassa *Enbusken kliinisen ja suvereenin haastattelu-suorituksen edessä*.
- (25) Muutamassa EU määritteisessä saunassa olen ollut[.] ensimmäinen oli joskus kun taloon tehtiin sauna remontti *pakon edessä* EU standardien mukaan
- (26) Molekyyli tuhoaa aivokudosta ja tartunnan saanut on voimaton *sen edessä*.

Huomattavaa on, että vaikka esimerkissä 26 predikaatin kuvaama prosessi on ominaisuus, ei ilmaus silti saa ARVIO-luentaa. Tämä johtuu siitä, että kuvattu ominaisuus, voimattomuus, on subjektiivinen, yksilön fyysisiin tai henkisiin voimavaroihin liittyvä kokemus. Ulkopuolisen tarkastelijan näkemys yksilön voimattomuudesta ei yleensä vaikutakaan siihen, onko henkilö tosiasiallisesti voimaton tai kohdellaanko häntä sellaisena.

VAIKUTUS-merkitystyyppi sijoittuu semanttisista kentistä sirkumstantiaaliselle eli tilanteisiin liittyvälle kentälle (Jackendoff 1983: 198). Tarkemmin VAIKUTUS-merkityksen kenttää voisi kuvata kausatiiviseksi kentäksi, sillä merkitystyyppin esiintymissä kuvataan muuttuneita tilanteita, joissa yksi osallistujista vaikuttaa toisen osallistujan toimintaan. Kuten taulukosta 6 nähdään, aineistossani VAIKUTUS-merkitystyyppin esiintymien kiintopisteet ovat useimmiten abstrakteja olioita. Muuttujina taas on pääsääntöisesti ihmismäisiä olioita, kuten ihmisyksilöitä, ihmisjoukkoja tai ihmisten muodostamia instituutioita.

VAIKUTUS-merkitykseen liittyy samaa metonymistä hahmotusta kuin LÄSNÄOLO- ja ARVIO-merkityksiin (ks. alalukuja 4.3–4.4.). Sen lisäksi VAIKUTUS-merkitystä voidaan selittää VAIKUTUSVALTA ON LÄHEISYYTTÄ -metaforalla (vrt. POWER IS PROXIMITY; Vinson 2014: 309), jossa fyysisen läheisyyden ja vaikutuksen käsitteet yhdistyvät siten, että vaikuttavan olion voidaan kuvata olevan vaikutuksen alaisen olion läheisyydessä tai tiiviissä kontaktissa tämän kanssa.

4.6 TULEVAISUUS

TULEVAISUUS-merkitystyyppi kuvaa aikaa havainnoivan ihmisen ja tapahtuman tai tilanteen välistä ajallista suhdetta, jossa havainnoitsijan edessä oleva tila vastaa metaforisesti tulevaa aikaa. Merkitystyyppin nimi on lainattu *Nykysuomen sanakirjasta* (s.v. *edessä*), jossa *edessä*-sanalle annetaan merkitys 'ajasta: **tulossa**, odotettavissa'. Aineistossani TULEVAISUUS-merkityksisiä esiintymiä on 22. Yksi niistä on esimerkki 27. Siinä possessiivisuffiksilla ilmaistaan tilanteen kiintopiste, joka on ihminen; muuttujana on sen sijaan tapahtuma, jota kielentää ilmaus *myllerrystä*.

- (27) *18-vuotiaalla* on vielä monta myllerrystä *edessään*.

Esimerkki 27 perustuu metaforiseen TULEVAISUUS ON EDESSÄ – MENNEISYYS ON TAKANA -kahtiajakoon, joka on maailman kielissä hyvin yleinen tapa hahmottaa ai-

kaa (Boroditsky 2000: 5–6; Huumo 2013: 15–16; Moore 2016: 6). Metaforassa TULEVAISUUS ON EDESSÄ sijainnin ja lineaarisen ajan käsitteet liitetään yhteen siten, että konkreettisen edessä–takana-jaottelun avulla voidaan kuvata tulevaisuus–menneisyys-oppositiota. Esimerkissä 28 ilmauksella *edessäni oleva vuosi* viitataan siis vuoteen, joka sijoittuu ajan havainnoitsijan tulevaisuuteen.

- (28) Olen vapaampi käsittelemään *edessäni* olevaa vuotta eri tavoin, erilaisin suuntaviivoin.

Taulukko 7 kuvaa TULEVAISUUS-merkitykseen liittyvän piirrekimpun.

Taulukko 7.
TULEVAISUUS-merkityksen yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 22)
Abstraktit asiat	Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Oleminen ja asento	22 (100 %)

Taulukosta 7 nähdään, että aineistossani on kaikissa TULEVAISUUS-tyypin esiintymissä kiintopisteenä ihmisyksilö, -ryhmä tai muu ihmismäiseksi ymmärrettävä olio, muuttujana abstrakti asia, kuten tapahtuma tai tilanne, ja prosessina oleminen. Tämän lisäksi TULEVAISUUS-merkityksen esiintymiin kuuluu aineistossani usein teema- paikkainen adverbiaali, jolla ilmaistaan se, kenen aikajanasta ilmauksessa on kysymys. Tällainen adverbiaali löytyy esimerkin 27 (*18-vuotiaalla*) lisäksi esimerkistä 29 (*ihmiskunnalla*).

- (29) *Ihmiskunnalla* on mahdollisesti *edessään* loistava tulevaisuus, jos pystymme ratkaisemaan meitä uhkaavat ongelmat ja kehittämään yhä pitemmälle.

TULEVAISUUS-merkitystyyppin esiintymät kuvaavat tilannetta, jossa jokin tapahtuma sijaitsee ihmismäisen ajan havainnoitsijan tulevaisuudessa. Tilanteeseen ei liity voimadynamiikkaa tai vaikutusta, vaan aikasuhte kuvataan TULEVAISUUS-merkityksen esiintymissä neutraalina.

4.7 KOHDAKKAISUUS

Edessä-adposition KOHDAKKAISUUS-merkitys liittyy TULEVAISUUS-merkityksen tapaan aikaan, mutta KOHDAKKAISUUS¹⁰-merkityksessä aikaa havainnoiva ihminen on ajallisesti jo tilanteen tai tapahtuman kohdalla. Korhonen ja Naasko (1991: 94) kuvaavat vastaavaa merkitystä sanoin ”ei edessä vaan itse tilanteessa”, josta on mielestäni tulkittavissa merkitys kohdalla olemisesta eli kohdakkaisuudesta. Aineistos-

10. KOHDAKKAISUUS-nimitys on itse käyttöön ottamani eikä se esiinny vastaavassa merkityksessä aiemmassa tutkimuksessa tai sanakirjoissa.

sani KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymiä on 42. Esimerkki 30 havainnollistaa KOHDAKKAISUUS-merkitystä. Siinä adpositioliouseke *sen pisteen edessä* saa merkityksen 'siinä pisteessä; sen pisteen kohdalla; lähestymässä sitä pistettä'.

- (30) Nyt olet *sen pisteen edessä*, että voit opetella luopumista, loppumista, taakse jättämistä.

Taulukko 8 esittää KOHDAKKAISUUS-merkityksen yleisimmät piirrekimput.

Taulukko 8.

KOHDAKKAISUUS-merkityksen yleisimmät piirrekimput.

Muuttujatyyppi	Kiintopistetyyppi	Prosessi	Esiintymien määrä (N = 42)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Oleminen ja asento	21 (50 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Toiminta, teko ja käytös	9 (21 %)
Ihmisyksilöt ja -ryhmät	Abstraktit asiat	Mentaalinen prosessi	8 (20 %)
Muut piirrekimput (4)			4 (10 %)

Kuten taulukko osoittaa, KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymissä predikaatit kuvaavat yleisimmin olemista ja asentoa, toimintaa, tekoa ja käytöstä tai mentaalista prosessia. Aineistossani kiintopisteenä on pääsääntöisesti abstrakti asia, kuten tilanne tai tapahtuma, muuttujana taas ihmismäinen olio.

Taulukosta 8 nähdään myös se, että KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymät ovat muuttuja–kiintopiste-asetelmansa suhteen alaluvussa 4.6 kuvatun TULEVAISUUS-merkityksen vastakohtia: aineistossani TULEVAISUUS-merkityksessä kiintopisteenä kuvataan aina ihmismäinen ajan havainnoitsija ja muuttujana tapahtuma tai tilanne, kun taas KOHDAKKAISUUS-merkityksessä kiintopisteenä on tapahtuma ja muuttujana havainnoitsija. Koska KOHDAKKAISUUS-merkityksessä kiintopisteeksi valitaan tapahtuma, voidaan tapahtuma ymmärtää KOHDAKKAISUUS-merkityksessä osallistujista pysyvemmäksi (kiintopisteen valinnasta ks. Talmy 2000: 315–316). Tästä syystä KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymiin liittyy aineistossani usein vääjäämättömyyttä, jota TULEVAISUUS-merkitykseen ei liity: ajan havainnoitsija kohtaa tilanteen tai tapahtuman ennemmin tai myöhemmin. Vääjäämättömyys liittyy myös esimerkkiin 31, jossa muuttujan kuvataan kohtaavan kiintopisteenä toimivan tilanteen *reilun kymmenen vuoden* päästä.

- (31) Ei kulu kuin reilu kymmenen vuotta ja olemme täällä Kanta-Hämeessä *ison vanhusongelman edessä*: Kuka hoitaa ja missä, kaikki tähän maakuntaan pakkautuneet yli 75 vuotiaat?

KOHDAKKAISUUS-merkitykseen ei kuitenkaan liity samanlaista kausatiivisuutta kuin VAIKUTUS-merkitykseen, sillä KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymissä kiintopisteen ei kuvata aiheuttavan muutosta muuttujana olevan osallistujan toiminnassa, vaikka osallistujien kohtaaminen kuvataankin vääjäämättömänä.¹¹ Esimerkissä 32 kuvatun kuoleman ei siis ilmaista vaikuttavan muuttujan toimintaan: velkaa ei suositella otettavan kuoleman takia vaan ennen sitä tai sen kynnyksellä.

- (32) Ei tunnu suomalaiset oppivan autojen eikä kiinteistöjen kanssa yhtään mitään... Saa näköjään lainaa helpolla kun on kusetettavissa.... Velkaa ei kannata tehdä kuin *kuoleman edessä*, ei muuten. Muuten on köyhä.

Kuten TULEVAISUUS-merkitys, myös KOHDAKKAISUUS sijoittuu semanttisista kentistä temporaaliselle, sillä sen esiintymät kuvaavat ennen kaikkea aikaan liittyviä suhteita. KOHDAKKAISUUS-merkitystä voidaan selittää TULEVAISUUS-merkityksen tapaan TULEVAISUUS ON EDESSÄ -metaforan avulla, sillä aikaa havainnoivan ihmisen 'edessä' sijaitsevien tilanteiden ja tapahtumien ymmärretään joko olevan jo käynnissä tai tulevan havainnoitsijaa vastaan myöhemmin tulevaisuudessa.

4.8 Yhteenveto *edessä*-adposition merkitystyypeistä

Aineistoni perusteella *edessä*-adpositiolle voidaan erottaa seitsemän merkitystä, jotka on listattu parafraseineen, esimerkki-ilmauksineen ja esiintymämäärineen taulukossa 9 (seur. sivulla). Taulukko ilmoittaa myös merkitystyyppin semanttisen kentän sekä sen, sisältyykö merkitystyyppin esiintymien kuvaamiin tilanteisiin voimadynamiikkaa (jota kuvattiin alaluvuissa 4.2 ja 4.5). Merkityksistä spatiaaliselle semanttiselle kentälle sijoittuvat ETUPOUOLI sekä ESTE ja joiltain osin myös LÄSNÄOLO. ESTE-merkitys eroaa ETUPOUOLI-merkityksestä siten, että ESTE-merkitykseen liittyy voimadynamiikkaa eli pyrkimyksiä ja vastustusta. LÄSNÄOLO-merkitys on sen sijaan metonyyminen, sillä siinä olion etupuolella merkitään olion läsnäoloa. LÄSNÄOLO-merkityksessä paikan merkitys on heikentynyt siten, ettei läsnäolon välttämättä tarvitse olla konkreettista. Tästä syystä LÄSNÄOLO-merkityksen esiintymien voi katsoa sijoittuvan spatiaalisen ja sirkumstantiaalisin semanttisen kentän välimaastoon.

Abstrakteista kentistä *edessä*-adposition merkitystyyppit sijoittuvat kolmelle: identifioivalle, sirkumstantiaaliselle ja temporaaliselle. Identifioivalle eli ominaisuuksiin liittyvälle semanttiselle kentälle kuuluu ARVIO-merkitys. ARVIO-merkityksessä kiintopisteenä toimiva osallistuja kuvailee muuttujana olevaa osallistujaa. ARVIO-merkitystä muistuttava VAIKUTUS-merkitys sijoittuu sirkumstantiaaliselle eli tilanteisiin liittyvälle kentälle. Toisin kuin ARVIO-merkityksessä, jossa kiintopisteen tekemä arvio ei vaikuta muuttujan toimintaan, VAIKUTUS-merkityksessä kiintopiste aiheuttaa muu-

11. Osallistujien kohtaamiseen liittyvä vääjäämättömyys saattaa kuitenkin tulevaisuudessa johtaa siihen, että kiintopisteenä oleva osallistuja vaikuttaa muuttujan toimintaan, kuten *Virittäjän* nimetön arvioija toteaa. Erona VAIKUTUS-merkitykseen on se, että KOHDAKKAISUUS-merkityksen esiintymissä tällainen vaikutus on lähinnä implikoitua ja siten taka-alaista.

toksen muuttujan toiminnassa. Aiheutuksesta johtuvan muutoksen vuoksi VAIKUTUS-merkitykseen liittyy aina voimadynamiikkaa. Temporaaalisen kentän merkityksiä ovat TULEVAISUUS ja KOHDAKKAISUUS. Metaforisessa TULEVAISUUS-merkityksessä ihmismäisen kiintopisteen edessä olevan tapahtuman kuvataan sijoittuvan kiintopisteen tulevaisuuteen eli myöhempään aikaan; KOHDAKKAISUUS-merkityksessä ihmismäisen osallistujan kuvataan jo olevan tapahtuman tai tilanteen kohdalla.

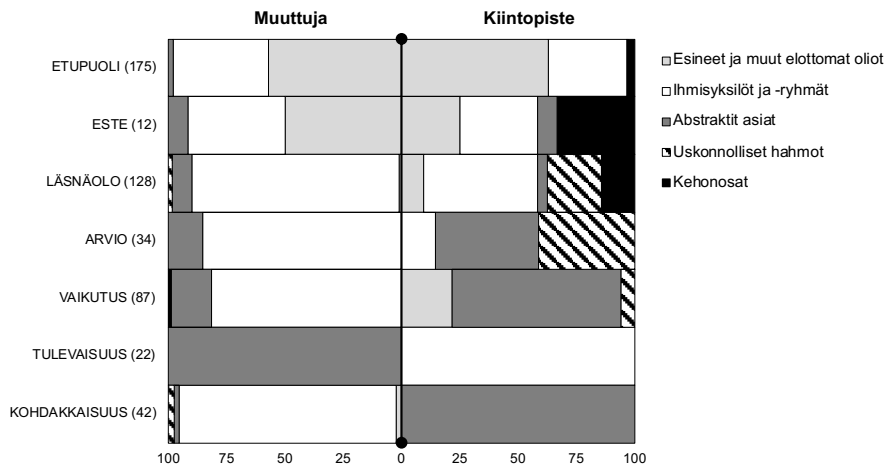
Taulukko 9.
Yhteenveto edessä-adposition merkitystyypeistä.¹²

Merkitystyyppi	Semanttinen kenttä	Voima-dynamiikka	Esiintymät (N = 500)
ETUPOUOLI 'X sijaitsee Y:n etupuolen määrittämällä alueella' Odotin häntä kaupan edessä	spatiaalinen	ei	175 (35 %)
ESTE 'X estää Y:tä kohti suuntautuvan pyrkimyksen ~ Y:n pyrkimyksen' En nähnyt mitään, koska hän seiso i TV:n edessä.	spatiaalinen	kyllä	12 (2 %)
LÄSNÄOLO 'X suorittaa toiminnon, jonka Y todistaa' Me riitelimme lasten edessä.	spatiaalinen sirkumstantiaalinen	ei	128 (26 %)
ARVIO 'Y:n näkökulmasta X on tietynlainen' He ovat samanarvoisia lain edessä.	identifioiva	ei	34 (7 %)
VAIKUTUS 'X suorittaa toiminnon Y:n vaikutuksesta' Hän alistui väkivallan edessä.	sirkumstantiaalinen	kyllä	87 (17 %)
TULEVAISUUS 'Y:n tulevaisuuteen sijoittuu X' Hänellä on edessään loistava tulevaisuus.	temporaalinen	ei	22 (4 %)
KOHDAKKAISUUS 'X on nyt Y:n kohdalla' Firma oli konkurssin edessä.	temporaalinen	ei	42 (8 %)

Kuvio 3 esittää yhteenveton kiintopiste- ja muuttujatyyppien suhteellisista osuuksista kussakin merkitystyyppissä. Tarkemmat luonnehdinnat tyyppiin kuuluvista olioista käyvät ilmi luvusta 3. Kuviossa merkitystyyppi esiintymien määrä aineistossani on esitetty merkitystyyppi nimen jälkeen sulkeissa. Kuten kuviosta 3 nähdään, esineiden ja muiden elottomien olioiden ryhmän osuus merkitystyyppi esiintymien sisällä pienenee

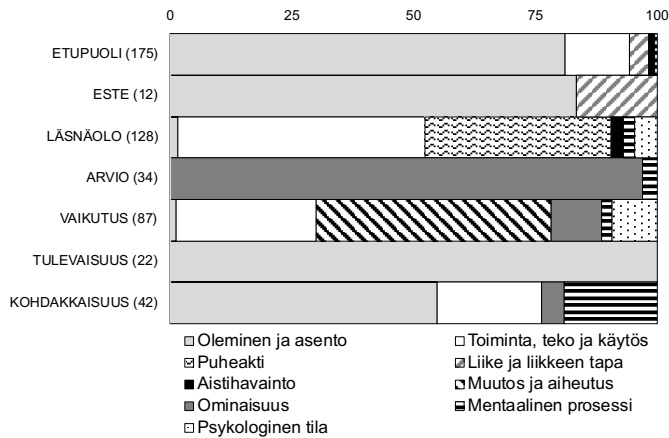
¹² Taulukossa 9 muuttujaa vastaavat kielelliset ilmaukset on lihavoitu ja kiintopistettä vastaavat kursivoitu.

sitä mukaa, kun ero ETUPUOLI-merkitykseen kasvaa. Vastaavasti abstraktien osallistujien osuus on sitä suurempi, mitä monimutkaisempaa metaforista ja metonymistä hahmotusta merkitystyyppiin liittyy. Sen sijaan ihmisyksilöiden ja -ryhmien osuus on kaikissa merkitystyypeissä merkittävä joko muuttujan tai kiintopisteen osalta. Uskonnollisia hahmoja ei juuri käytetä muuttujina minkään merkitystyyppiin esiintymissä, mutta kiintopisteinä niitä esiintyy yleisimmin LÄSNÄOLO- ja ARVIO-merkityksissä, joissa niiden yleisyyttä selittää LÄSNÄOLO-merkitykseen liittyvä osallistujien välinen vuorovaikutus ja ARVIO-merkitykseen liittyvä ”ylhäältä” annettu arvio. Myös kehonosia käytetään aineistossani lähes yksinomaan kiintopisteinä. Eniten niitä käytetään merkitystyyppien LÄSNÄOLO ja ESTE esiintymissä. LÄSNÄOLO-merkityksessä kehonosan nimi ilmaisee usein sen, minkä aistin avulla kiintopiste havaitsee muuttujan toiminnan (esim. *silmien edessä* 'nähden'). ESTE-merkityksessä kehonosat taas ovat ymmärrettävissä samanlaisiksi konkreettisiksi olioiksi kuin esineet ja muut elottomat oliot -ryhmän jäsenet.

Kuvio 3.
Muuttuja- ja kiintopistetyyppien suhteelliset osuudet (%) merkitystyypeittäin.

Kuvio 4 (seur. sivulla) havainnollistaa predikaattien kuvaamien prosessien suhteellisia osuuksia aineistossani merkitystyypeittäin. Predikaattien kuvaamat prosessit on jaettu tämän tutkimuksen lähtökohtien mukaisesti yhdeksään ryhmään. Esimerkkejä kustakin ryhmästä on esitetty luvun 3 asetelmassa 1 (s. 164). Kuvio 4 osoittaa, että predikaattien kuvaamien prosessien osalta eri merkitystyyppien sisällä on nähtävissä pääsääntöisesti yhden tai kahden predikaattiryhmän enemmistöedustus. Olemista ja asentoa ilmaisevat predikaatit ovat käytetyimpiä konkreettisissa merkityksissä ETUPUOLI ja ESTE, mutta myös temporaalisissa merkityksissä TULEVAISUUS ja KOHDAKKAISUUS. Muutosta ja aiheutusta ilmaisevat predikaatit ovat erityisen käytettyjä VAIKUTUS-merkityksessä, ominaisuutta kuvaavat predikaatit taas ARVIO-merkityksessä. LÄSNÄOLO-merkityksen esiintymien joukossa käytetyimpiä verbejä ovat toimintaa, tekoa ja käytöstä sekä puheaktia ilmaisevat predikaatit, sillä LÄSNÄOLO-merkitykseen liittyy havaitsemista ja havaituksi tulemistä.

Kuvio 4.
Predikaatin kuvaamien prosessien suhteelliset osuudet (%) merkitystyypeittäin.

5 Päätelmät

Tässä artikkelissa olen tarkastellut *edessä*-adposition polysemiaa aineistoanalyysin avulla. Menetelmänä olen käyttänyt kvalitatiivista ryhmittelyanalyysia, jossa etsin aineistostani toistuvien piirteiden kimppuja. Tarkasteltuja piirteitä olivat muuttuja- ja kiintopisteosallistujan ominaisuudet sekä predikaatin kuvaama prosessi. Lisäksi tarkastelin tilanteen taustalla vaikuttavaa semanttista kenttää sekä sitä, liittyykö tilanteeseen voimadynamiikkaa. Analyysin tuloksena olen määritellyt *edessä*-adpositiolle seitsemän merkitystyyppiä, joiden olen osoittanut eroavan toisistaan joko semanttisen kentän, osallistujien ominaisuuksien tai tilanteisiin liittyvän voimadynamiikan perusteella. Tutkimuksessani olen myös osoittanut, että moniin *edessä*-adposition merkityksiin liittyy sellaista metonymiaa tai metaforisuutta, jonka voi katsoa motivoituvan kehollisista peruskokemuksista. Olen palauttanut *edessä*-adposition metaforiset ja metonymiset käytöt muun muassa läheisyyteen, kontaktiin, liikkeeseen ja näkökykyyn liittyviin kehollisiin kokemuksiin.

Polysemiaa koskevia tutkimuksia on aiemmin kritisoitu muun muassa siitä, että ne luovat polyseemisen sanan merkityksistä liian yksityiskohtaisen kuvauksen, jolloin merkitykset perustuvat suurimmaksi osaksi yksittäisiin ilmauksiin ja kontekstisidonnaisiin seikkoihin (Sandra & Rice 1995; Tyler & Evans 2003; Glynn 2014). Tästä syystä tarkastelin tutkimuksessani *edessä*-adposition merkitystyypejä toistuvien piirrekimppujen kautta sen sijaan, että olisin muodostanut merkitystyyppit yksittäisissä ilmauksissa esiintyvien piirteiden avulla. Olen esittänyt analyysissäni kuhunkin merkitystyyppiin yleisimmin liittyvät piirrekimput, joiden pohjalta olen luonut skemaattisen kuvauksen kunkin merkitystyyppin esittämästä tilanteesta.

Tutkimukseni perusteella piirrekimppujen tarkastelulla voidaan selvittää polyseemisen sanan eri merkityksiä: valittu tutkimusmenetelmä siis soveltuu polysemian tut-

kimukseen. Laajemman aineiston, monitahoisemman koodauksen ja laskennallisten analyysien avulla olisi mahdollista saada *edessä*-adposition merkityksistä esille vielä hienosyisempiä eroja. Toisaalta aiemmassa tutkimuksessa on huomattu, että kvalitatiivisen analyysin kautta on mahdollista tunnistaa samat merkitykset kuin kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntämällä (Glynn 2019).

Polysemian tutkimukseen liittyy aina haasteita: Kielen kategoriat eivät ole jyrkkärajaisia, minkä vuoksi myös kielen merkitykset asettuvat usein jatkumolle, jonka ääripäitä edustavat merkitystyyppien prototyyppisimmät jäsenet. Jatkumon keskelle sen sijaan sijoittuvat tapaukset, joissa on vaikutteita kummankin ääripään merkityksistä. Polysemia on siis ilmiönä monimutkainen, sillä todellisessa kielenkäytössä sanan eri merkitykset voivat limittyä ja sekoittua. Tutkimukseni pohjalta *edessä*-adposition polysemiaa voidaan kuitenkin ymmärtää paremmin.

Lähteet

Aineistolähde

Suomiz4 = Aller Media Oy. *Suomi 24 virkkeet -korpus (2017H2)*. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2019021101>.

Kirjallisuuskäsitteet

- ALHONIEMI, ALHO 1988: Postpositiorakenteiden synkroniaa ja diakroniaa. – *Sananjalka* 30 s. 27–44.
- BORODITSKY, LERA 2000: Metaphoric structuring. Understanding time through spatial metaphors. – *Cognition* 75 (1) s. 1–28.
- BRUGMAN, CLAUDIA 1988: *The story of over. Polysemy, semantics, and the structure of the lexicon*. New York: Garland.
- CLARK, HERBERT 1973: Space, time, semantics, and the child. – Timothy Moore (toim.), *Cognitive development and the acquisition of language* s. 27–63. New York: Academic Press.
- CUYCKENS, HUBERT – ZAWADA, BRITTA (toim.) 2001: *Polysemy in cognitive linguistics. Selected papers from the International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 1997*. Current Issues in Linguistic Theory 177. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- DANESI, MARCEL 1990: Thinking is seeing. Visual metaphors and the nature of abstract thought. – *Semiotica* 80 (3/4) s. 221–237.
- GLYNN, DYLAN 2014: Polysemy and synonymy. Cognitive theory and corpus method. – Dylan Glynn & Justyna Robinson (toim.), *Corpus methods for semantics. Quantitative studies in polysemy and synonymy* s. 7–39. Human Cognitive Processing 43. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 2019: The meaning of *time*. Polysemy, usage and conceptual structure. Esitelmä konferenssissa International Cognitive Linguistics conference 15. Nishinomiya, Japani 6.–11.8.2019.
- GLYNN, DYLAN – ROBINSON, JUSTYNA (toim.) 2014: *Corpus methods for semantics. Quantitative studies in polysemy and synonymy*. Human Cognitive Processing 43. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- GRÜNTAL, RIHO 2003: *Finnic adpositions and cases in change*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 244. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- HAGÈGE, CLAUDE 2010: *Adpositions*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford: Oxford University Press.
- HAKULINEN, LAURI 1966: Polysemiasta. – *Sananjalka* 8 s. 5–16.
- HASPELMATH, MARTIN 1997: *From space to time. Temporal adverbials in the world's languages*. LINCOM Studies in Theoretical Linguistics 3. München: LINCOM Europa.
- HEINE, BERND – KUTEVA, TANIA 2002: *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUUMO, TUOMAS 2013: *Kaiken edellä on nainen*. Suomen dynaamisten akseligrammien järjestelmä ja sen käyttö paikan ja ajan ilmauksissa. – *Sananjalka* 55 s. 7–28.
- 2015: Temporal frames of reference and the locative case marking of the Finnish adposition *ete-* 'in front of / ahead'. – *Lingua* 164 (1) s. 45–67.
- HUUMO, TUOMAS – PEIPONEN, PIIA 2013: Adpositiot, liike ja dynamiikka. Mikä erottaa muotoja vieressä ja vierellä? – *Folia Uralica Debreceniensia* 20 s. 73–86.
- HÄKKINEN, KAISA 1995: Tilamorfeemit, kielijärjestelmän kodittomat kulmakivet. – *Sananjalka* 37 s. 7–23.
- JAAKOLA, MINNA 1997: Genetiivin kanssa esiintyvien adpositioiden kieliopillistumisesta. – Tapani Lehtinen & Lea Laitinen (toim.), *Kieliopillistuminen. Tapauksellisia tutkimuksia Suomesta* s. 121–156. Kieli 12. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- JACKENDOFF, RAY 1983: *Semantics and cognition*. Cambridge: MIT Press.
- KELA, MARIA 2007: Jumalan kasvot suomeksi. *Metaforisaatio ja erään uskonnollisen ilmauksen synty*. Jyväskylä Studies in Humanities 82. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- KERESZTES, KÁLMÁN 1964: *Morphemic and semantic analysis of the word families. Finnish ETE- and Hungarian EL- "fore-"*. Indiana University Publications 41. Uralic and Altaic Series. Bloomington: Indiana University.
- KORHONEN, ANNELI – NAASKO, OILI 1991: *Postpositioiden ja adverbien edessä ja takana semantiikkaa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KOVÁCS, ÉVA 2011: Polysemy in traditional vs. cognitive linguistics. – *Eger Journal of English Studies* XI s. 3–19.
- KRZESZOWSKI, TOMASZ 1993: The axiological parameter in preconceptual image schemata. – Richard Geiger & Brygida Rudzka-Ostyn (toim.), *Conceptualizations and mental processing in language* s. 307–330. Cognitive Linguistic Research 3. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 1999: *Philosophy in the flesh. The embodied mind and its challenge to western thought*. New York: Basic Books.
- LANGACKER, RONALD 1987: *Foundations of cognitive grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991: *Concept, image, and symbol. The cognitive basis of grammar*. Cognitive Linguistic Research 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LEHISMETS, KERSTEN 2013: *Yli, läpi ja kautta*. Suomen grammirakenteiden voima-dynamiikkaa. – *Virittäjä* 117 (3) s. 346–371.
- LEHMANN, CHRISTIAN 1985: Grammaticalization. Synchronic variation and diachronic change. – *Lingua e Stile* 20 (3) s. 303–318.
- LEHRER, ADRIENNE 1990: Polysemy, conventionality, and the structure of the lexicon. – *Cognitive Linguistics* 1 (2) s. 207–246.

- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI 1989: Paikallissijat ja suhdesääntö. Kognitiivisen kieliopin näkökulma. – *Virittäjä* 93 (2) s. 161–219.
- 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Polysemia. Kielen moniselitteisyys.* Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEINO, PENTTI – HELASVUO, MARJA-LIISA – LAUERMA, PETRI – NIKANNE, URPO – ONIKKI, TIINA (toim.) 1990. *Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa.* Kieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEINO, PENTTI – ONIKKI, TIINA (toim.) 1994: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 2. Näkökulmia polysemiaan.* Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEVINSON, STEPHEN 2003: *Space in language and cognition. Explorations in cognitive diversity.* Language, culture and cognition 5. Cambridge: Cambridge University Press.
- MOISL, HERMANN 2015: Cluster analysis for corpus linguistics. – *International Journal of Corpus Linguistics* 21 (4) s. 581–585.
- MOORE, KEVIN EZRA 2016: Elaborating time in space. The structure and function of space–motion metaphors of time. – *Language and Cognition.* FirstView Article. s. 1–63. <https://doi.org/10.1017/langcog.2016.6>.
- MÖTTÖNEN, TAPANI 2009: *Ajasta ikuisuuteen. Ajanilmausten kognitiivista semantiikkaa.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- NES = Häkkinen, Kaisa 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja.* Juva: WSOY.
- NIKANNE, URPO 2003: How Finnish postpositions see the axis system. – Emile van der Zee & Jon Slack (toim.), *Representing direction in language and space* s. 191–208. Oxford: Oxford University Press.
- Nykysuomen sanakirja.* Helsinki: WSOY 1951–1961.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2001: *Ruumiinosannimien kieliopillistuminen suomessa ja virossa.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 845. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005: Viittauskehikset ja tarkastelunäkökulma. Miten sijaintia perusakseleilla kuvataan? – *Virittäjä* 109 (4) s. 525–551.
- 2017: Suomen *mukana* ja *mukaan* seuralaissuhteen ilmaisijoina. Kiintopisteen ilmaisukeinot, konstruktiot ja osallistujien symmetriaero. – *Virittäjä* 121 (2) s. 176–212.
- OJUTKANGAS, KRISTA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä erottaa muodot *sisällä* ja *sisässä*? ”Synonymisten” muotojen analyysi. – *Sananjalka* 52 s. 19–45.
- ONIKKI, TIINA 2000: Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielen tutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki Koskinen & Veera Mustonen (toim.), *Merkkillinen merkitys* s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.
- PÄIVIÖ, PIA 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 75. Turku: Turun yliopisto.
- RADDEN, GÜNTER – KÖVECSÉS, ZOLTÁN 1999: Towards a theory of metonymy. – Klaus-Uwe Panther & Günter Radden (toim.), *Metonymy in language and thought* s. 17–60. Amsterdam: John Benjamins.
- RAUKKO, JARNO 2002: Pitämisen polysemia. Miten koehenkilöt hahmottavat *pitää*-verbin merkitystyyppejä. – *Virittäjä* 106 (3) s. 354–374.
- SALMI, HEIDI 2010: Mikael Agricolan teosten kielen *ala*-, *ylä*- ja *pää*-vartaloiset adpositiot. Turun yliopiston julkaisuja C 307. Turku: Turun yliopisto.

- SALMI, TIINA 1994: Spatiaalinen ja metaforinen *yli*. – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 2. Näkökulmia polysemiaan* s. 164–188. Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SANDRA, DOMINIEK – RICE, SALLY 1995: Network analyses of prepositional meaning. *Mirroring whose mind – the linguist’s or the language user’s?* – *Cognitive Linguistics* 6 (1) s. 89–130.
- SHEETS-JOHNSTONE, MAXINE 2011: *The primacy of movement*. Expanded second edition. *Advances in Consciousness Research* 14. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Sanoma.
- Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2012. <http://kaino.kotus.fi/sms> (31.10.2019).
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja*. 1 A–K. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992.
- SULLIVAN, KAREN 2018: *Mixed metaphors. Their use and abuse*. London: Bloomsbury Academic.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1. Concept structuring systems*. Cambridge: MIT Press.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA – HUUMO, TUOMAS – KELLONIEMI, TIINA 2020: Bussissa *takana* vai letkan *perässä*? Sijainnin ilmaiseminen liikkuvan kiintopisteen sisäpuolella. – *Virittäjä* 124 (2) s. 161–189. <https://doi.org/10.23982/vir.69689>.
- TYLER, ANDREA – EVANS, VYVYAN 2003: *The semantics of English prepositions. Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VINSON, STEVE 2014: Go figure. Metaphor, metonymy and the practice of translation in the ‘First Tale of Setne Khaemwas’. – Aidan Dodson, John Johnston & Wendy Monkhouse (toim.), *A good scribe and exceedingly wise man. Studies in honour of W.J. Tait* s. 305–322. *GHP Egyptology* 21. London: Golden House Publications.
- VIOLI, PATRIZIA 2003: Embodiment at the crossroads between cognition and semiosis. – *Recherches en Communication* 19 s. 199–217.
- ZLATEV, JORDAN 2007: Embodiment, language and mimesis. – Tom Ziemke, Jordan Zlatev & Roslyn Franck (toim.), *Body, language, mind. Vol 1. Embodiment* s. 297–337. Berlin: Mouton de Gruyter.

The polysemy of the Finnish adposition *edessä* 'in front of'

This paper studies the polysemy of the Finnish adposition *edessä* 'in front of' from a cognitive semantic perspective. In its basic sense, the adposition *edessä* depicts a spatial relationship between two or more objects (*talon edessä on puu* 'there's a tree in front of the house'). However, *edessä* can also be used to describe abstract relations that rely on metaphorical or metonymical conceptualisation, such as presence (*he riitelivät lasten edessä* 'they fought in front of the children'), impact (*hän alistui vastustuksen edessä* 'she succumbed in the face of opposition') or future time (*hänellä on hyvä elämä edessään* 'she has a good life ahead of her'). The aim of this paper is to investigate the different senses of the adposition *edessä*: what distinct senses does the adposition have, and how do these senses differ from each other? In a broader sense, the paper examines how bodily experiences guide the conceptualisation of abstract concepts.

The article is based on a dataset derived from the electronic Suomiz4 corpus which comprises online discussions held on internet forums. The present dataset consists of 500 randomly selected instances of the adposition *edessä*. In this paper, the distinct senses of the adposition *edessä* are distinguished from one another by analysing what are known as 'repetitive feature clusters'. The features examined in this paper include the concreteness and animacy of the primary participants in the relation depicted by *edessä* as well as the (verbal) processes expressed in instances of *edessä*.

Based on the data, the paper defines seven distinct but related senses for *edessä*. The distinct senses are FRONT, OBSTACLE, PRESENCE, EVALUATION, IMPACT, FUTURE and TEMPORAL ALIGNMENT. Of these senses, FRONT and OBSTACLE (and, to some extent, PRESENCE) concern spatial scenarios, whereas the other five meanings arise from more abstract, metaphorical or metonymical conceptualisation. The more abstract uses of *edessä* can be explained with the embodied nature of human language and thought. The paper shows that the opposition between front and back guides language even when discussing intangible issues such as time, opinions or influence.

'Edessä' olemisen monet merkitykset: Suomen *edessä*-adposition polysemiaa

Artikkeli tarkastelee suomen kielen *edessä*-adposition polysemiaa kognitiivisen semantiikan näkökulmasta. Adpositiolla *edessä* kielennetään perusmerkityksessään spatiaalisia suhteita (*talon edessä on omenapuu*), mutta sitä käytetään myös yleisesti ilmaisemaan toisenlaisia, metaforiseen tai metonymiseen käsitteistykseen perustuvia suhteita, kuten läsnäoloa (*he riitelivät lasten edessä*), vaikutusta (*hän alistui totuuden edessä*) tai tulevaa aikaa (*hänellä on edessään hyvä elämä*). Artikkelin tavoitteena on selvittää, millaisiin merkitystyyppihin *edessä*-adposition käyttö voidaan jakaa ja miten erilaiset merkitystyyppit eroavat toisistaan. Yleisemmällä tasolla tässä artikkelissa pohditaan sitä, miten ihmisen kokemus kolmiulotteisesta maailmasta ohjaa hänen tapansa kuvata ei-konkreettisen maailman suhteita.

Artikkelin aineistona ovat Suomiz4-korpuksesta satunnaisesti poimitut 500 *edessä*-adposition esiintymää. *Edessä*-adposition merkitystyyppien määrittäminen ja erotelu perustuvat aineistossa toistuvien piirrekimppujen analyysiin. Tarkasteltuja piirteitä ovat muun muassa *edessä*-adpositiolla kuvatun tilanteen ensisijaisten osallistujien konkreettisuus ja elollisuus sekä predikaatin kuvaama prosessi.

Aineiston analyysin perusteella *edessä*-adpositiolla määritellään artikkelissa seitsemän erillistä mutta toisiinsa liittyvää merkitystyyppiä, joita ovat ETUPUOLI, ESTE, LÄSNÄOLO, ARVIO, VAIKUTUS, TULEVAISUUS ja KOHDAKKAISUUS. Merkitystyypeistä ETUPUOLI ja ESTE (ja joissain määrin myös LÄSNÄOLO) liittyvät spatiaalisiin suhteisiin, muut merkitystyyppit taas kuvaavat abstraktimpia, metaforiseen tai metonymiseen käsitteistykseen perustuvia suhteita. *Edessä*-adposition käyttöä abstraktien suhteiden kuvauksessa selitetään artikkelissa ihmisen kehollisten kokemusten vaikutuksella ajatteluun ja kieleen. Artikkeli osoittaa, että etupuoli–takapuoli-oppositio ohjaa abstraktien asioiden, kuten ajan, mielipiteiden ja vaikutusvallan, kielentämistä.

Kirjoittajan yhteystiedot:
krkate@utu.fi

Kirjoittaja on juuri väitellyt tutkija Turun yliopistossa.